

محدودیت ها و مزیت های کلاس های چندپایه و رویکردها و روش های تدریس مربوط به آن

عاطفه محمودی^۱

^۱ کارشناسی ارشد ریاضی کاربردی دانشگاه صنعتی اصفهان

چکیده

یکی از شرایط ویژه که در آن معلمان به مقتضای شرایط می بایست کار یاددهی- یادگیری را به پیش ببرند، وجود مدارس کوچک با کلاس های چند پایه است. در این مدارس تعداد دانش آموزان کم بوده و این مدارس در نقاط دور افتاده تشکیل می شوند. تنوع پایه های تحصیلی، کوچک بودن محیط کلاس، نبود مواد آموزشی و تجهیزات آموزشی و پرورشی از جمله مشکلات و شرایطی است که در این گونه محیط های آموزشی حکم فرماست و با وجود این شرایط انتظار می رود که پیشرفت تحصیلی دانش آموزان و عملکرد آموزشی معلم و فرآیند یادگیری در این مدارس همانند سایر مدارس به پیش برود. هدف از نگارش مقاله حاضر بررسی محدودیت ها و مزیت های کلاس های چندپایه و رویکردها و روش های تدریس مربوط به آن است. روش پژوهش توصیفی- کتابخانه ای می باشد که برای جمع آوری آن از مقالات و منابع معتبر در این زمینه استفاده شده است. در این مقاله سعی بر آن شده است که بعد از بیان تعریف، تاریخچه و محاسن کلاس های چند پایه، به بررسی مشکلات موجود در این گونه کلاس ها و راه حل های مربوط به آن، روش های تدریس در کلاس های چندپایه، رویکردهای کلاس های چندپایه، عوامل اثرگذار در عدم موفقیت معلمان کلاس های چندپایه و شیوه های اداره این گونه کلاس ها پرداخته شود.

واژه های کلیدی: کلاس های چندپایه، روش تدریس کلاس های چندپایه، رویکردهای کلاس های چندپایه، شیوه های اداره کلاس های چندپایه.

مقدمه

آموزش «چندپایه» پدیده‌ای جهانی است. فلسفه وجودی آن در اغلب کشورها، دستیابی به هدف بین المللی آموزش برای همه است. این نوع آموزش ضمن اینکه سهم قابل توجهی از آموزش برای همه را به خود اختصاص می‌دهد در پی دسترسی به آموزش باکیفیت است. کلاس‌های چندپایه از طریق افزایش دسترسی کودکان به ویژه دختران به فرصت‌های آموزشی نقش مهمی را در کمک به کشورها در رسیدن به اهداف هزاره و کاهش فقر ایفا می‌کنند (ابراهیمی، ۱۴۰۰). کلاس‌های درس چندپایه با نام‌های مختلف در کشورهای مختلف شناخته شده است که برخی از آنها به شرح زیر است: ترکیبی، تک معلمی، تک اتاقی، مختلط. این رده‌ها با هر نامی که هستند رهبری دو یا چند کلاس را یک معلم بر عهده دارد. این گونه رده‌ها در سیستم آموزشی همه‌ی کشورها از کشورهای در حال توسعه گرفته تا کشورهای توسعه یافته وجود دارد؛ اما عمده‌ی این گونه رده‌ها بیشتر در کشورهای در حال توسعه مورد توجه قرار گرفته است. علت توسعه‌ی این گونه رده‌ها در این کشورها افزایش نرخ مشارکت در آموزش همگانی و ابتدایی، کاهش هزینه‌های آموزش و پرورش و فواید بالقوه‌ی این رده‌ها برای دانش‌آموزان است. هرچند کلاس‌های چندپایه مطلوب معلمان و کارشناسان آموزشی نیست اما در برخی شرایط خیلی ضروری و معقول به نظر می‌رسد تا از این گونه رده‌ها استفاده شود. به عنوان مثال تراکم کم جمعیت، کاهش تعداد دانش‌آموزان، کمبود معلمان و دلایل مالی و اقتصادی باعث روی آوردن سیستم‌های آموزشی به سمت تأسیس کلاس‌های چندپایه شده است (صیامی و همکاران، ۱۳۹۴). کلاس چند پایه یک موقعیت خاص آموزشی است که در آن حداقل دو پایه تحصیلی تا حداکثر پنج پایه دانش‌آموزان حضور دارند که توسط یک معلم اداره می‌شود. دلیل تشکیل چنین کلاس‌هایی تعداد دانش‌آموزان در یک مدرسه است که نسبت به کلاس‌های تک پایه از تراکم کمتری برخوردار است. قابل ذکر است با توجه به شش پایه شدن دوره‌ی ابتدایی بر اساس طرح تحول بنیادین نظام آموزش و پرورش این کلاس‌ها گاه با حضور شش پایه‌ی تحصیلی تشکیل می‌گردند (حسینی و رستمی، ۱۴۰۱). دلیل اصلی تشکیل کلاس‌های چند پایه به حد نصاب نرسیدن تعداد دانش‌آموزان در یک پایه‌ی تحصیلی است. معمولاً حد نصاب تعداد دانش‌آموزان برای رسمیت یافتن کلاس‌های درس را در هر پایه نظام آموزشی تعیین و ابلاغ می‌کند. با روند رو به افزایش مهاجرت از روستاها به شهرها زمینه‌ی تشکیل کلاس‌های چند پایه فراهم می‌آید. دیدگاه‌های مختلفی نسبت به کلاس‌های درس چند پایه وجود دارد: برخی این کلاس‌ها را جزو معضلات نظام آموزشی می‌دانند که باید از میان برداشته شود و بعضی دیگر وجود این کلاس‌ها را به مثابه فرصتی برای یک عمل آموزش و پرورش بهینه به شمار می‌آورند. تحقیقات نشان می‌دهد که میان دانش‌آموزان کلاس‌های درس چند پایه و دانش‌آموزان کلاس‌های درس تک پایه از حیث توانایی شناختی تفاوت معنا داری وجود ندارد. افزون بر این دانش‌آموزان کلاس‌های درس چند پایه نسبت به دانش‌آموزان کلاس‌های تک پایه از نظر رشد اجتماعی، سازگاری محیطی، بیان عواطف، روحیه همکاری، بهداشت روانی، پختگی رفتاری و... به دانش‌آموزان کلاس‌های تک پایه برتری نشان می‌دهند. نتایج پژوهش‌های زیادی برتری و لزوم کلاس‌های درس چند پایه را مورد تأیید قرار داده‌اند. تدریس در کلاس‌های درس چند پایه و دانش‌آموزی در این کلاس‌ها، تجارب فراوانی را به بار می‌آورد. تجارب بر آمده از کلاس‌های درس چند پایه برای معلمان، افزایش توانایی حرفه‌ای و وابستگی به دانش‌آموزان است که به گفته‌ی یکی از معلمان کلاس چند پایه: معلم کلاس چند پایه، سر پرست خانواده پر فرزند است که باید برای همه‌ی آنان به صورت متفاوت برنامه‌ریزی کند و به نسبت مساوی محبت خود را به هر کدام از بچه‌ها نشان دهد. و بر این باور است که کلاس درس چند پایه «کلاس زندگی» است.

ابراهیمی (۱۴۰۰) در مقاله‌ای تحت عنوان مرور نظام‌مند مطالعات کلاس‌های چندپایه دریافت که معلمان چندپایه با توجه به نقش تعیین کننده‌ای که در تعلیم و تربیت ایفا می‌کنند و تماس مستقیم که با محیط کلاس‌های چندپایه و دانش‌آموزان دارند، نیازمند توجه جدی از سوی نظام آموزشی‌اند.

مژگان ذاکری حسن آبادی (۱۳۹۶) در مقاله‌ای تحت عنوان توصیف وضعیت تدریس در کلاس‌های چندپایه و ارائه راهکارهایی جهت تدریس اثربخش به این نتیجه رسیده است که مولفه‌های اصلی تدریس در کلاس‌های چندپایه شامل: ۱- طراحی و تدوین تدریس ۲- اجرای تدریس ۳- سازماندهی و مدیریت کلاس ۴- روابط انسانی ۵- مسئولیت حرفه‌ای ۶- ارزشیابی عملکرد دانش‌آموزان ۷- و ویژگی‌های شخصیتی معلم می‌باشد.

نتایج پژوهش محمد مشکی ماجلان (۱۳۹۵) با عنوان مدیریت و برنامه‌ریزی کلاس‌های چندپایه به این یافته رسیده است که مسئولیت یک معلم چند پایه در برنامه‌ریزی، طراحی و مدیریت، طیف وسیعی از فعالیت‌های مناسب با هر پایه و ترکیبی از چندپایه و درگیر کردن کودکان در یادگیری است.

ضرورت تشکیل کلاس‌های چند پایه در مدارس امری اجتناب ناپذیر به نظر می‌رسد و این در حالی است که انتظار والدین و جامعه از مدارس برای تربیت و آموزش مناسب فراگیران با توجه به مقتضیات زمان بالا باشد. هدف اصلی مقاله حاضر بررسی محدودیت‌ها و مزیت‌های کلاس‌های چندپایه و رویکردها و روش‌های تدریس مربوط به آن می‌باشد.

مفهوم شناسی کلاس‌های چند پایه

منظور از کلاس‌های چند پایه کلاس‌هایی است که در طول سال تحصیلی دانش‌آموزانی با سن، توانایی، مهارت و هم چنین پایه تحصیلی متفاوت همه در یک اتاق و توسط یک معلم آموزش می‌بینند (مرادی و بیگدلی، ۱۳۹۵). در کلاس چندپایه معلم در یک کلاس به آموزش و پرورش تعدادی دانش‌آموز در دو پایه تحصیلی یا بیشتر مشغول است. از نظر آقازاده (۱۳۸۴) آموزش چند پایه در حقیقت تشکیل شده از فنونی است که به معلمان امکان هدایت یادگیری دانش‌آموزان با سطوح سنی متفاوت و توانایی‌های گوناگون را به صورت هم‌زمان می‌دهد. کلاس چندپایه کلاسی است که با حضور دانش‌آموزان دو یا چند پایه تحصیلی و با تدریس یک معلم در یک اتاق درس تشکیل و اداره می‌شود. در تحلیل کلاس چندپایه دو دیدگاه اصلی مخالف و موافق وجود دارد. برخی این کلاس‌ها را جزء معضلات آموزشی می‌دانند که باید از میان برداشته شود و برخی دیگر وجود این کلاس‌ها را به مانند فرصتی برای یک عمل آموزش و پرورش بهینه به شمار آورده‌اند (بهمن نیا و محمودیان، ۱۳۹۶). کلاس‌های چند پایه علی‌رغم محدودیت‌ها مزایای قابل توجهی دارند که در پژوهش‌های متعددی به آنها اشاره شده است. لاوگراو، ترجمه سمیعی (۱۳۹۲) از کلاس چندپایه با عنوان دبستان تک آموزگار یاد کرده و می‌نویسد دبستان تک آموزگار نمونه عالی همه مؤسسات آموزشی است. در دبستان تک آموزگار، معلم چون پیغمبری است که شاگردان به دورش حلقه زده‌اند و وی در دبستان خود، پیش آهنگ آموزش و پرورش است. دبستان تک آموزگار مزایای خاصی در بردارد چون کوچک است، ساختمان آن ارزان تمام می‌شود. شاگردان این مدرسه تشکیل نوعی خانواده می‌دهند که در آن بزرگترها عادت می‌کنند کوچک‌ترها را مورد حمایت قرار دهند و کودکان با استعدادتر دیگران را از معلومات خود بهره مند سازند. آموزگار بیشتر نقش برنامه ریز و مشاور را ایفا می‌کند تا نقش مربی و چون نمی‌تواند در آن واحد به همه کلاس‌ها درس همگانی بدهد به شاگردان نزدیک می‌شود و در میان آنها گردش می‌کند و هر جا که لازم باشد به آنها کمک می‌کند. کودکان ناگزیرند به امکانات خود متکی باشند و در پرتو راهنمایی‌های معلم‌شان فرا می‌گیرند که چگونه کار خویش را سازمان دهند، درباره مشکلات مشترک خود بحث کنند، به نتایجی درست برسند و رفتار گروه خود را در جهات مطلوب سوق دهند. پراکندگی جغرافیایی در بسیاری از مناطق کشور ما و نیز وضع موجود اقتصادی و جمعیتی حاکم بر مناطق روستایی از یک طرف و شرایط ساختاری و مالی آموزش و پرورش از طرف دیگر تشکیل کلاس‌های چند پایه در کشور ما را ضروری ساخته است. اثر بخشی این کلاس‌ها منوط

به توجه و حمایت اطلاعاتی و علمی معلمان این کلاس ها می باشد؛ بنابراین برای فراهم ساختن اطلاعات علمی در راستای توسعه حرفه ای معلمان چند پایه انجام پژوهش های کاربردی و جمع آوری و تجزیه و تحلیل تجربه های زیسته در این کلاس ها امری ضروری است. با توجه به شرایط اقلیمی کشور ما و نیز وضع موجود اقتصادی حاکم بر مناطق روستایی دور افتاده، تشکیل کلاس های چند پایه در دوره ابتدایی با امکانات آموزشی و رفاهی بسیار پایین واقعیتی است که نباید نادیده گرفته شود؛ چرا که کاهش جمعیت روستاها به دلیل مهاجرت روستاییان به شهرها، کاهش جمعیت کشور و بالا رفتن سن ازدواج، باعث کاهش جمعیت دانش آموزی و در نتیجه افزایش کلاس های چند پایه شده است و تنها دبستان های روستاها پرجمعیت و مراکز بخش ها دارای کلاس های تک پایه هستند. لذا اهتمام به این مهم باید به عنوان بخش مهمی از وظیفه دست اندرکاران تلقی شود. مسائلی که تشکیل کلاس های چند پایه را ضروری ساخته تقریباً در تمام نقاط دنیا وجود دارد. تحقیقات پراهل و دیگران (۲۰۱۳) نشان می دهد که ثبت نام در مدارس دولتی آمریکا از سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۱۲ با کاهش ۲۳ درصدی و در مدارس کاتولیک با کاهش ۲۴ درصدی مواجه بوده است. همین تحقیقات یک استراتژی ممکن برای مقابله با این مشکل را تشکیل کلاس های چند پایه اعلام کرده است که در آن دانش آموزان در دو یا چند پایه در یک کلاس ترکیب می شوند. سلیمانی و همکاران (۱۳۸۹) ویتنام را از جمله کشورهایی معرفی می کنند که منابع قابل توجهی را صرف گسترش کلاس های چند پایه نموده است و آموزش چند پایه را به عنوان یک روش آموزشی به رسمیت شناخته و خواستار ارتقای گسترده آن شده است. ژاپن نیز از جمله کشورهایی است که با تصویب قوانینی از جمله قانون اصلاح آموزش و پرورش در مناطق دور افتاده تلاش کرده استانداردها را در کلاس های چند پایه بالا ببرد. به گفته آقازاده و فضلی (۱۳۸۹) در حالی که تشکیل کلاس های چند پایه در کشور ما و تعدادی دیگر از کشورها از روی ناچاری است، در کشورهایی مانند آمریکا و کانادا تشکیل کلاس های چند پایه به دلیل تحقق اهدافی دیگر صورت می گیرد (عزیزی و حسین پناهی، ۱۳۹۲). تدریس در کلاس های چند پایه پدیده تازه ای نیست. در برخی از کشورها به ویژه در کشورهای اسلامی چندین قرن است که از این روش آموزشی در مدرسه های مذهبی استفاده می شود. در کشورهایی مثل چین و نپال پیش از اجباری شدن آموزش ابتدایی و نیز در کشورهایی که تحت سلطه استعمار قرار داشتند تدریس در کلاس های چند پایه از قدمت یک صد ساله برخوردار است (کریمی و غفوری، ۱۳۹۷).

تاریخچه کلاس های چند پایه

کلاس های چند پایه قدمتی به طول آغاز تعلیم و تربیت در مکتب خانه ها دارد که در آن دانش آموزان از ۶ سالگی تا ۵۰ سالگی و از هر سطح، زیر نظر یک فرد آموزش و تعلیم می دیدند. گروهی در حال فرا گرفتن قرآن بودند گروهی در حال آموختن گلستان سعدی و... اما ظهور کلاس های چند پایه در آموزش و پرورش رسمی، کلاس های ۶ پایه تا سال ۱۳۴۵ رواج داشت و از مهرماه ۱۳۴۵ سیستم آموزش ابتدایی جدید ۵ ساله به مورد اجرا گذشته شد. بر پایه آمارهای نظام آموزش و پرورش ایران در حدود یک میلیون دانش آموز در کلاس های درس چند پایه مشغول به تحصیل هستند. که در حدود ۴۸۰۰۰ کلاس چند پایه را شامل می شود که این مقدار ۱۶ درصد از کل کلاس های ابتدایی کشور را تشکیل می دهد. بیشترین آمار کلاس های چند پایه به استان سیستان و بلوچستان با ۳ هزار و ۸۹۹ کلاس درس اختصاص دارد. طبق آمار وزارت آموزش و پرورش در مهر ماه ۱۳۸۳ میزان ۸/۴۹ درصد از کلاس های درس مقطع ابتدایی در شهرها و ۲/۵۰ درصد از کلاس های درس در روستاها دایر بودند که از این تعداد ۹/۳۱ درصد از کلاس های درس چند پایه بودند. جالب توجه اینکه کلاس های چند پایه فقط در روستاها دایر نیستند، بلکه در پایتخت نیز تعداد از این قبیل کلاس ها چشمگیر است. در شهر تهران بیش از ۳۵ کلاس چند پایه و در شهرستان های استان تهران ۳۷۵ کلاس چند پایه وجود دارد. این کلاس ها در کشورهای توسعه یافته (مانند مرزهای شمالی

استرالیا ۴۰ درصد، سوئد ۳۵ درصد، ویلز انگلستان ۳۰ درصد، فرانسه ۲۲ درصد) نیز وجود دارد با این فرق که عملکرد آن ها بسیار خوب است. اگر چه بسیاری از کشورهای در حال توسعه این کلاس ها و مدارس را دارند ولی فاقد مواد آموزشی، معلمان آموزش دیده، نظارت و کتاب درسی مخصوص هستند و برای اداره ی دانش آموزان از سنین مختلف و سطوح مختلف آموزشی آمادگی کافی را ندارند (متین، ۱۳۷۹).

محاسن کلاس های چند پایه

کلاس های چند پایه ای با توجه به مشکلات واضحی که دارد محاسنی هم دارد که با اندکی مطالعه در تاریخ تعلیم و تربیت می توان دریافت که سابقه کلاس های چند پایه به آغاز تعلیم و تربیت گروهی منتهی می شود و با در نظر گرفتن بافت جمعیتی روستاها در آینده نیز وجود خواهد داشت و حتی بیشتر خواهد شد زیرا علاوه بر آن که مسئله غیر اقتصادی بودن کلاس های کم تعدادی را حل می کند به تکمیل پایه های تحصیلی نیز کمک می نمایند. با توجه به این تفصیل می توان به صورت خلاصه محاسن این کلاس ها را چنین بیان کرد:

۱- ما می توانیم از خود دانش آموزان پایه های بالاتر برای آموزش دانش آموزهای پایه های پایین تر استفاده کنیم. این کار باعث بالا رفتن عزت نفس دانش آموز شده و فشار کاری معلم را کم می کند

۲- در این کلاس ها می توان جبران بعضی از عقب ماندگی های دانش آموزان پایه های بالاتر را با قرار دادن آنها در جریان آموزشی پایه های پایین تر کرد. برای مثال در پایه دوم دانش آموزی نمی تواند صداها را کاملاً تشخیص دهد ما می توانیم در هنگام تدریس صدای جدید به پایه اول، این دانش آموز را نیز در جریان آن آموزش به صورت غیر مستقیم قرار دهیم.

۳- در وقت و هزینه می توان صرفه جویی کرد به این ترتیب که معلم می تواند از برخی وسایل آماده شده برای همه پایه ها استفاده نماید.

۴- تعامل بین دانش آموزان پایه های بالاتر و پایین تر باعث ایجاد انگیزه در یادگیری می شود و همچنین می توانند از همدیگر بیاموزند (یعنی یک دانش آموز هم می تواند از دوستانش یاد بگیرد و هم یاد بدهد).

۵- دانش آموزان پایه های بالاتر در جریان تکرار دروس سال های قبل خود قرار می گیرند و مروری بر آموخته های پیشین خود خواهند که در تثبیت یادگیری موثر است.

۶- دانش آموزان پایه های پایین تر تا حدودی با درس های سال های بالاتر آشنا می شوند و این خود پیش زمینه ای برای یادگیری وسیع تر آنها خواهد بود (متین، ۱۳۷۹).

مشکلات خاص کلاس های چند پایه و راه حل آنها

اگر اداره ی یک کلاس درس معمولی با عنایت به مسائل خاص تربیتی و آموزشی در حد یک فن و هنر قابل قبول باشد با ذکر پاره ای از مسائل خاص کلاس های چند پایه می توان به درجه اهمیت مهارت و کارآیی معلم کلاس های چند پایه پی برد. در ذیل

مشکلات کلاس های چند پایه را در دو بخش آموزشی و غیر آموزشی مورد بحث قرار داده و راه حل های لازم را جهت رفع قسمتی از مشکلات ارائه می دهیم.

۱. مشکلات آموزشی کمبود وقت

یکی از مشکلات مهمی که همکاران چندپایه با آن مواجه هستند بحث زمان تدریس است که همواره کمبود زمان یکی از دغدغه های این گونه مدارس است به گونه ای که همکار شش پایه در یک زنگ همزمان شش درس را باید تدریس کند.

راه حل (۱) استفاده از روش های اداره کلاس چند پایه به ویژه روش گروهی و محوری- گروهی.

راه حل (۲) تفاوت زمان استراحت: در مدارس ابتدایی از هر ساعت ۴۵ دقیقه برای تحصیل و ۱۵ دقیقه برای استراحت برنامه ریزی شده است که هر کلاس ابتدایی در طول تحصیل روزانه ۴ بار از فرصت استراحت استفاده می کند. اگر زمان استراحت را طوری تنظیم نماییم که فراغت دانش آموزان به طور متناوب برنامه ریزی شود به طور قابل ملاحظه ای در وقت صرفه جویی خواهد شد.

در این روش دانش آموزان از حق استراحت خود محروم نمی شوند اما معلم کلاس مربوطه دچار مشکل می شود که می تواند با برنامه ریزی دقیق این نقیصه را جبران کند. البته با توجه به آنکه معلم در این راه حل وقت استراحت ندارد راه حل اول را در اولویت و در حالت های ویژه از این راه حل استفاده کنیم.

راه حل (۳) حذف فرصت اختصاص داده شده برای حضور و غیاب دانش آموزان: یک معلم علاقمند هرگز قسمتی از وقت مفید آموزشی را صرف حضور و غیاب دانش آموزان نمی کند بلکه با گذشت یک هفته از سال با یک نیم نگاهی به نیمکت ها از حضور و عدم حضور دانش آموزان مطلع می شود. البته در این صورت باید به برقراری ارتباط موثر و متقابل معلم با دانش آموز در برنامه های آموزشی اهمیت بیشتری داده شود تا موجب قطع ارتباط عاطفی دانش آموزان و معلم نگردد. اگر چه در کلاس های چند پایه به دلیل حضور مرتب و پیوسته معلم در کلاس این مشکل زیاد احساس نمی شود.

راه حل (۴) ثبت فعالیت ها در چک لیست یا دفاتر شاخص آموزشی در خارج از وقت: در یک کلاس چند پایه (شش پایه) در هر روز ۳۰ مورد فعالیت آموزشی صورت می گیرد. (برای هر پایه ۵ جلسه) اگر معلم بخواهد این فعالیت ها را در دفتر نمره ثبت کند حداقل در هر روز چند دقیقه از فرصت مفید آموزشی ضایع می شود. بهتر است فعالیت های انجام یافته در یک صفحه به صورت خلاصه نوشته و بعد از پایان وقت آموزشی اگر همکار بیتوته هستند شب ها و در غیر آن صورت در زمان مناسب به صورت دقیق در دفتر ثبت کنید.

راه حل (۵) تکلیف دانش آموزان در خارج از وقت آموزشی بررسی گردد: برای عمل به این شیوه لازم است که ابتدای سال دانش آموزان را به داشتن دو دفتر تکلیف تشویق و توجیه کرد. هر روز صبح دفتر تکلیف دانش آموزان جمع آوری شده و بعد از وقت آموزشی توسط معلم بررسی می شود و همان شب تکلیف داده شده در دفتر دیگر نوشته می شود و باز فردای آن دفاتر دیروز پس داده و دفاتر دیگر جمع آوری می شود. به خصوص برای دانش آموزان کلاس اول.

راه حل (۶) تعیین یک زمان خاص در خارج از وقت آموزشی برای پاسخ به ارباب رجوع: معلم کلاس های چند پایه علاوه بر معلمی مدیریت آموزشگاه را نیز برعهده دارند. با این وصف مسلماً هر روز تعدادی ارباب رجوع خواهد داشت که برای انجام اموری مانند درخواست گواهی پرونده ی تحصیلی، اخذ مرخصی یا مطلع شدن از وضع تحصیل فرزند خود به آموزشگاه مراجعه

و موجب تضییع وقت مفید آموزشی می‌شوند. در ابتدای سال وقت بخصوصی را جهت پاسخ به ارباب رجوع مشخص و از طریق دانش‌آموزان به اولیاء اعلام کنید و یا روی مقوا نوشته و به دیوار دفتر آموزشگاه نصب کنید.

۲. فقدان تجهیزات آموزشی

اثر مفید استفاده از تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی در تعمیق یادگیری چیزی نیست که بر کسی پوشیده باشد. اما متأسفانه در کلاس‌های چندپایه این مشکل به دو دلیل ایجاد می‌شود:

الف) پایین بودن سرانه‌ی دانش‌آموزی (در این گونه مدارس حتی برای تهیه سوخت زمستانی هم مشکل مالی وجود دارد) که قدرت خرید وسایل کمک آموزشی را از مدیران مجتمع و معاون آموزگار سلب می‌کند.

ب) در اولویت قرار نداشتن مدارس چند پایه در هنگام توزیع وسایل کمک آموزشی رایگان از طرف اداره به دلیل پایین بودن آمار دانش‌آموزان استفاده از وسایل و تجهیزات آموزشی و کمک آموزشی به عنوان تسهیل کننده‌ی امر یادگیری، بخشی است که در تمام تحقیقاتی که در این خصوص صورت گرفته به اثبات رسیده است.

ج) در برخی موارد که کیت‌های آموزشی و وسایل آموزشی و آزمایشگاهی وجود داشته نگرش استفاده از آن در مدیر و آموزگار وجود نداشته که خود مشکلی جدی است. اما نبود این گونه وسایل توجیهی به عدم تلاش برای دستیابی به آن نمی‌باشد.

د) فقدان آموزش معلمان در استفاده از وسایل آموزشی از مشکلات این کلاس‌هاست.

راه‌حل (۱) دانش‌آموزان در ساعت هنر می‌توانند با هدایت معلم ابزار و وسایلی بسازند که در تدریس به‌عنوان وسیله‌ی کمک آموزشی مورد استفاده قرار گیرد. ساختن بسته‌های ده‌تایی و چرتکه‌ی آموزشی به عنوان کاردستی و استفاده از نقاشی دانش‌آموزان سال‌هاست که توسط معلمان به‌عنوان یک شیوه به کار گرفته می‌شود.

راه‌حل (۲) تدوین و برنامه‌ریزی آزمایشات علوم برای یک روز مشخص و به امانت گرفتن این گونه وسایل از مرکز مجتمع یا مدارس برخوردار راه دیگر جبران این نقیصه است.

راه‌حل (۳) بردن چند جلسه به آزمایشگاه مرکزی اداره‌ی آموزش و پرورش محل خدمت یا آزمایشگاه مجهز مرکز مجتمع یا مدارس برخوردار با هماهنگی اداره، روش دیگری برای استفاده از وسایل آموزشی است.

راه‌حل (۴) اما مناسب‌ترین راه طرح مشکل با اولیاء دانش‌آموزان است. تحقیقات ثابت نموده است که اگر اولیاء درگیر مسائل آموزشگاه شوند کمک شایانی به حل مشکل خواهند نمود. خرید یک جعبه‌ی علوم یا ریاضی هزینه‌ی چندانی ندارد که از عهده‌ی مردم یک روستا بر نیاید.

راه‌حل (۵) استفاده از وسایل دور ریختنی در خانه و ساختن وسایل آموزشی.

راه‌حل (۶) اساس آزمایشات علوم بر استفاده از محیط اطراف قرار گرفته است که با وسایل اطراف خانه و مدرسه می‌توان بسیاری از آزمایشات را انجام داد (نجفی، ۱۳۹۹).

شیوه های اداره کلاس های چند پایه

این که معلم چه شیوه هایی را بر می گزیند به موضوع درس، شخصیت آموزگار و دانش آموز بستگی دارد. از میان این شیوه ها می توان برخی را یادآور شد از جمله:

۱- طریقه محوری: ارایه موضوع های ناهممانند در این روش برای هر پایه درس معینی پیش بینی می شود. به طریقی که حداکثر سه گروه از دانش آموزان با زمان تعیین شده با معلم کار کنند. برای گروه های دیگر دروسی معین می شود که به تعامل کمتری نیاز دارند. برای مثال معلم با یک گروه علوم کار می کنند در حالی که گروه های دیگر به انجام کار هنری، نوشتن انشا، خط و تمرین ریاضی می پردازند. در این روش چون اساس کار معلم در هر ساعت با یک یا دو و احتمالا سه گروه می باشد و گروه های معینی در محور کار قرار می گیرند روش محوری نامیده می شود (صمدیان، ۱۳۸۵).

۲- طریقه گروهی (ارایه موضوع های همانند): شیوه دیگری که می توان در تدریس کلاس های چندپایه به کار گرفت تدریس درس و موضوع واحد است، در یک جلسه درس به کلیه پایه های موجود در یک کلاس درس که به روش گروهی یا یک موضوعی و یا دروس همسان نامگذاری می شود یک موضوع ارایه می شود، مثلا در یک جلسه درسی به تمام پایه ها ریاضی ارایه می شود (صمدیان، ۱۳۸۵).

محاسن شیوه گروهی در اداره کلاس های چند پایه:

۱. از وسایل آماده شده برای تدریس، برای چند پایه می توان استفاده کرد بدین طریق هم در وقت و هزینه صرفه جویی می شود و هم بر مفید بودن تدریس می افزاید.

۲. با این روش می توان دانش آموزانی که در بعضی از دروس عقب ماندگی دارند در پایه پایین تر قرارداد تا عقب ماندگی جبران شود و دانش آموزانی که پیشرفته هستند از درس سطح بالاتر استفاده کنند. در این روش می توان از روش آموزش تا حد تسلط استفاده کرد که از روش های جدید آموزشی بسیار فعال و موثر در یادگیری است.

۳. تدریس موضوع همانند در یک جلسه درسی به تمام پایه ها شانس توجه به همه پایه ها را به یک نسبت افزایش می دهد زیرا زمینه کار معلم در محدوده ای است که هم دانش آموز می تواند به قسمتی از نکات مورد علاقه اش گوش دهد و هم معلم فرصت رسیدگی بیشتر به پایه ها را پیدا می کند (رئوف رضایی، ۱۳۶۸).

۴. شیوه مشترک محوری و گروهی: در این روش بعضی از دروس به طور گروهی و بعضی به طور محوری تدریس می شود. آنچه مهم است این که معلم طوری برنامه ریزی کند که بتواند از هر روش مدتی استفاده کند و پس از ارزیابی از پیشرفت کار روش خود را انتخاب نماید (نجفی، ۱۳۹۹).

رویکردها در کلاس چند پایه

منظور از رویکرد اصول نظری حاکم بر نظرگاه روان شناختی یادگیری مورد قبول است (زندى، ۱۳۸۳)؛ به چند رویکرد در کلاس چندپایه اشاره می شود:

الف) رویکرد معلم محور: در رویکرد معلم محور معلم در موضع یک فرد آگاه و خبره در موضوع درسی از روش هایی که برای انتقال موضوع به دانش آموزان باید به کار بسته شود استفاده می نماید.

ب) رویکرد دانش آموز محور: برنامه درسی دانش آموز محور نیاز به، علایق و فعالیت های دانش آموزان را مورد تأکید قرار می دهند و بیشتر به رشد جنبه های عاطفی بچه ها توجه دارند.

ج) رویکرد فعالیت محور: با ترکیب اهداف و موضوعات در پایه های متفاوت می توان به طراحی فعالیت های آموزشی پرداخت و با روش کار گروهی دانش آموزان را در حل مسائل و موضوعات جذاب درگیر کرد.

د) رویکرد خود راهبری: معلم کلاس چندپایه باید متوجه توانایی طبیعی دانش آموزان برای شناخت و کنجکاوی باشد و بر پایه این ویژگی دانش آموزان فعالیت های یادگیری مناسبی را طراحی کند که بستر خود راهبردی، خود آموختن و خودارزیایی را فراهم سازد.

ه) رویکرد یادگیری از همسالان: حضور دانش آموزان ناهمگن از نظر سنی، جنسی، میزان سواد اطلاعات و پایه تحصیلی فرصتی است که باید در کلاس های چند پایه مغتنم شمرده شود (فضلی، ۱۳۸۹).

روش های تدریس کلاس های چند پایه

منظور از این روش یک طرح کلی است که برای ارائه عناصر مربوط به تدریس بر حسب مبانی مورد قبول، سازماندهی شده است (زندی، ۱۳۸۳). به روش هایی که در کلاس چند پایه کاربرد بیشتری دارند اشاره می شود:

۱- یادگیری مشارکتی: زیربنای نظری یادگیری مشارکتی به سال های آغازین قرن بیست بر می گردد که دیویی معلمان را به تشکیل گروه هایی برای (بررسی و حل مسئله) ترغیب می کرد. در این فرایند دانش آموزان فعال هستند و دانش خود را می سازند و نقش معلمان از «دانای کل صحنه کلاس» به «راهنمای عمل» تغییر می یابد.

۲- کارآموزی شناختی: در این روش مشارکت راهنمایی شده ی شاگرد در تکالیف واقعی وجود دارد و لازم است معلم راهبردهای شناختی متعددی را گسترش دهد تا دانش آموزان بتوانند به جست و جو، اکتشاف و سازماندهی مطلب بپردازند و خود به تنهایی یاد بگیرند. این مدل با به کارگیری روش هایی از جمله موارد زیر قابل اجراست: سرمشق دهی (نشان دادن نحوه انجام کار به دانش آموزان)، آماده سازی (هدایت جنبه های خاصی از کنش دانش آموزان)، داربست زدن (حمایت کردن و کمک کردن به دانش آموز در انجام تکالیفی که بدون ارائه ی کمک، برای آنها مشکل خواهد بود)، حذف کردن یا از میان برداشتن حمایت تا دانش آموزان تا حد امکان خود مسئولیت حل مسئله و یادگیری را به عهده بگیرند و اندیشیدن و بیان کردن را تجربه کنند.

۳- تدریس خصوصی: تدریس خصوصی به صورتی که یک دانش آموز (گاهی در سن بالاتر) به دانش آموز دیگر تدریس می کند. به جبران نواقص یادگیری کمک می کند. بررسی ها نشان می دهد که تدریس خصوصی بین سنی، از تدریس خصوصی همکلاس مؤثرتر است. در تدریس خصوصی معلم باید به یک مجموعه عوامل تقویت کننده ی مثبت مجهز باشد چون دان آموزان در این روش تجربه تلخی از شکست قبلی در ذهن دارند (شعبانی، ۱۳۸۳).

۴- داربست زدن: یکی از مسائل مهمی که ویگوتسکی مطرح کرده است همراهی با شاگرد و پشتیبانی از اوست. وقتی بزرگسالان و سایر افرادی که پیشرفته‌تر از شاگرد هستند در انجام وظایف دشوار به کمک او می‌آیند از روش همراهی و داربست زدن استفاده می‌کنند. شخص ماهرتر (معلم یا همکلاسی پیشرفته‌تر یا دانش‌آموز بزرگ‌تر) مقدار راهنمایی خود را طوری تنظیم می‌کند که مناسب سطح عملکرد جاری دانش‌آموزان باشد و به تدریج کاهش یابد. نظریه‌ی شناختی- اجتماعی بندورا نیز از این رویکرد حمایت می‌کند. بندورا معتقد است، یادگیرنده از طریق مشاهده‌ی رفتار دیگران یاد می‌گیرد و الگو می‌تواند رفتارهای او را آسان کند.

۵- روش تدریس پرسش و پاسخ یا روش سقراطی: یکی از روش‌هایی است که معلم به وسیله‌ی آن شاگرد را به تفکر درباره‌ی مفهومی جدید یا بیان مطلبی تشویق می‌کند. شاگرد تلاش می‌کند با کوشش‌های ذهنی از معلوم به مجهول حرکت کند (آقازاده، ۱۳۹۳).

۶- روش تدریس مبتنی بر بازی: در بیشتر مدارس می‌توان عملی بودن بازی‌های دست ورزی، بدنی و نمایشی را نام برد. بازی‌هایی که ماریا مونته‌سوری برای دانش‌آموزان ترتیب می‌دهد از نوع بازی‌های دست‌ورزی بود. در بازی بدنی کودکان اعمال متعددی نظیر دویدن، پریدن و سریدن و... را انجام می‌دهند. در بازی نمایشی، یادگیرنده نقش فرضی را همراه با سایر کودکان بازی می‌کند. موقعیت‌هایی که در بازی آنها مطرح می‌شود همان‌هایی است که اغلب در زندگی واقعی پیش می‌آید.

۷- روش تدریس مبتنی بر ایفای نقش: این روش برای همه‌ی دانش‌آموزان در هر سطح از پیشرفت تحصیلی که باشند سودمند است به همین دلیل این روش به عنوان یکی از مؤثرترین روش‌های قابل استفاده در کلاس‌های چندپایه مطرح گردیده است.

۸- روش تدریس مبتنی بر کاوشگری: روش تدریس کاوشگری را ریچارد ساچمن برای آموزش فرایند جستجو و توضیح پدیده‌ها تدوین کرد. از آنجا که شرایط کلاس‌های چند پایه ویژه و منحصر به فرد است و دانش‌آموزان این نوع کلاس‌ها ساعاتی از روز را به صورت مستقل و اصطلاحاً خود آموخت با حداقل نظارت معلم سپری می‌کنند بهتر است از روش تدریس کاوشگری استفاده کند (گرامیان و خسروی، ۱۳۹۴).

عوامل اثر گذار در عدم موفقیت معلمان کلاس‌های چند پایه

بررسی پژوهش‌های مختلف نشان داد که عوامل متعددی در عدم موفقیت معلمان کلاس‌های چند پایه نقش دارد. اولین عاملی که باید به آن توجه داشت این است که موفقیت معلمان در رده‌ها چند پایه قبل از همه چیز به میزان آمادگی و توانایی‌های او در مدیریت فرایند یاددهی و یادگیری این کلاس‌ها بستگی دارد. باندی (۱۹۸۰) مطالعه‌ای درباره‌ی ویژگی‌ها و نیازهای معلمان رده‌ها چندپایه در انگلیس، کلمبیا و کانادا انجام داد. تمام شرکت کنندگان اعلام کردند که توانایی آنها در برنامه‌ریزی و سازماندهی از مهم‌ترین عوامل موفقیت در این گونه رده‌ها است. موضوعی که هم اکنون مورد غفلت واقع شده و توانایی‌های معلمان نادیده گرفته می‌شود. چرا که مطابق قوانین آموزش و پرورش ایران چنانچه شخصی دو سال انتهای خدمتش را در صورتی به اتمام برساند که در پست سازمانی مدیریت یا معاونت مدرسه‌ای باشد همان حق مدیریت وی برای سالیان بازنشستگی وی برقرار خواهد بود. این موضوع باعث شده تا معلمینی که شاید تمام دوران خدمت خودشان را در کلاس‌های تک پایه گذرانده‌اند برای برخوردار شدن از این اضافه حقوق به سوی کلاس‌های چند پایه سرازیر شوند و بدون هیچ تجربه‌ای شروع به آموزش در این رده‌ها نمایند. پرواضح است که در این بین این دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه هستند که در وهله‌ی

اول قربانی این ضعف قانونی می‌شوند و در وهله‌ی دوم نیز معلمینی هستند که سالیان سال در کلاس‌های چندپایه خدمت کرده‌اند و بعد از بازنشستگی هیچ تفاوتی با اشخاصی که دو سال انتهایی خدمتش را در این رده‌ها گذرانده ندارد.

دومین عاملی که در پاسخ به عدم موفقیت معلمان در کلاس‌های چندپایه باید به آن توجه داشت ضعف برنامه درسی و نبود آگاهی در این زمینه است. بنابراین تغییر در برنامه‌ی درسی دانش‌آموزان کلاس‌های چند پایه باشد یکی از مهم‌ترین گام‌هایی است که باید برداشته شود (لیتل، ۲۰۰۵). چرا که برنامه درسی ملی آموزش ابتدایی در حال حاضر تدریس در رده‌ها چندپایه را سهولت نمی‌بخشد. لیتل دریافت که برنامه درسی ملی برای کلاس‌های تک پایه طراحی شده است؛ به عبارت دیگر می‌توان این دسته از تغییرات را تحت عنوان یکپارچه سازی محتوا بیان کرد. لیتل (۲۰۰۵) معتقد است که برنامه‌ی درسی، مواد آموزشی، آمادگی معلمان و سیستم‌های ارزیابی، همه و همه از کلاس‌های تک پایه پشتیبانی می‌کنند؛ بنابراین باید این برنامه‌ی درسی تعدیل شود؛ و این تعدیل یا انطباق برنامه‌ی درسی باید با همکاری مشترک معلمان و کارشناسان در سطح ملی انجام شود (براون، ۲۰۱۰). بنابراین می‌توان برنامه درسی رده‌ها تک پایه را بر اساس برنامه درسی کلاس‌های چند پایه تطبیق نمود (لیتل، ۲۰۰۵). علاوه بر این در پژوهش کوستیا و همکاران (۲۰۱۳) که در کشور بوتان انجام شد، دانشجو معلمان مورد این سؤال قرار گرفتند که نظر آنها نسبت به آموزش‌هایی که آنها جهت تدریس در مدارس چند پایه می‌بینند چیست؟ ۸۰ درصد آنها بیان کردند که این آموزش‌ها ناکارآمد و نامطلوب است. پاسخ‌ها همچنین نشان داد که آنها نمی‌خواهند در مدارس چند پایه تدریس کنند؛ زیرا آنها نگران بودند که در یک کلاس فاقد امکانات (در حالی که آموزش لازم را ندیده‌اند) مسئولیت خود را در برابر دانش‌آموزان به خوبی انجام دهند. آنها معتقد بودند که برنامه‌ی درسی آموزش ابتدایی کشورشان اگر مورد بازبینی قرار گیرد، مفیدتر و مؤثرتر خواهند بود و این موضوعی است که آموزش ابتدایی کشور ما در بحث مدارس چند پایه به شدت به آن نیازمند است. مروری بر واحدهای درسی گذرانده شده توسط دانشجو معلمان رشته ی آموزش و پرورش ابتدایی نشان می‌دهد که متأسفانه هیچ واحد درسی در ارتباط با مدارس چند پایه وجود ندارد.

نبود امکانات آموزشی نیز سومین عامل عدم موفقیت معلمان محسوب می‌شود. چرا که بخش قابل توجهی از معلمان مشکلاتی از قبیل عدم دسترسی به فناوری آموزشی مثل در دسترس نبودن کامپیوتر و اینترنت و عدم دسترسی به خدمات مشاوره و مواد آموزشی رنج می‌برند. علاوه بر این نبود منابع آموزشی مثل کتاب‌های متناسب با برنامه‌های آموزشی کلاس‌های چندپایه، تعداد کم دانش‌آموزان، مشکل جلب توجه والدین در پشتیبانی از موفقیت فرزندان‌شان و حل مشکلات مدرسه و مشکلات مربوط به تعامل با همکاران از جمله چالش‌ها و مشکلاتی بود که معلمان با آن مواجه بودند (صیامی و همکاران، ۱۳۹۴).

کلاس‌های چند پایه از دیدگاه نظریه پردازان مختلف

کلاس‌های چند پایه از دیدگاه نظریه پردازان مختلفی حمایت می‌شود. بر اساس نظریهٔ پیاژه (Piaget, ۱۹۷۳) تعامل با همسالان عامل تأثیر گذار مهمی برای رشد کودک است که از تبادلات شناختی ناشی می‌شود. این تبادل افکار ذهن کودک را برای در نظر گرفتن دیدگاه دیگران و تجربهٔ فعالیت با کودکان در سطوح مختلف رشد آماده می‌کند. در مدارس، کودکان نیاز دارند تا فعالیت‌های واقعی را در بستر تعاملات کلاسی، تجربه کنند (Vincent, ۱۹۹۹). دانش‌آموزان کلاس‌های چندپایه با مشارکت در بحث با بزرگسالان و دانش‌آموزان دیگر اطلاعات خود را به دست می‌آورند و با تبادل افکار و تعامل با کودکان دیگر در سطوح مختلف رشد عدم تعادل شناختی را تجربه کرده و در نهایت رشد شناختی در آنها صورت می‌گیرد.

بر اساس منطقه^۱ تقریبی رشد نظریه^۲ ویگوتسکی (Vygotsky, ۱۹۷۸) سطح رشد کودکان به وسیله راهنمایی توسط بزرگسالان یا همسالان توانا تر تعیین می شود (Vincent, ۱۹۹۹). کودکانی که کمک و یاری بیشتری از افراد بزرگسال یا همسالان می گیرند بیشتر از کودکانی که به تنهایی کار می کنند یادگیری خود را افزایش می دهند. در کلاس های چندپایه کودکان فعالانه با ذهنیت های گوناگون همسالان و افراد بزرگتر از خود درگیر می شوند و از این طریق زمینه یادگیری خود را آماده می سازند؛ به این ترتیب کلاس های چندپایه به دلیل افزایش منطقه تقریبی رشد با راهنمایی بزرگسالان و همسالان توانا تر مورد تأیید است.

مطابق با نظریه شناختی- اجتماعی بندورا (Bandura, ۱۹۷۷) کلاس های چند پایه به دلیل مشاهده و الگوگیری دانش آموزان کم سن و سال تر از دانش آموزان بزرگتر مورد پذیرشند. این کلاس ها کودک را با فرصت های فراوانی برای رقابت با کودکان دارای سطوح رشدی مختلف مواجه می سازند.

بر اساس نظریه زیست بوم شناختی برونر (Bruner, 1990)، محیط هایی که کودک در آن زندگی می کند در هم تنیده اند و کودک باید همواره با بزرگسالان تعامل داشته باشد. کلاس های چند پایه به دلیل ساختار ویژه^۳ خود و ایجاد ارتباط بین مدرسه، خانه و جامعه کودک را با دنیای واقعی مواجه می سازند و مهارت های اجتماعی و هیجانی او را رشد می دهند (ابراهیمی، ۱۴۰۰).

نتیجه گیری

در کلاس چندپایه معلم در یک کلاس به آموزش و پرورش تعدادی دانش آموز در دو پایه تحصیلی یا بیشتر مشغول است. آموزش چند پایه در حقیقت تشکیل شده از فنونی است که به معلمان امکان هدایت یادگیری دانش آموزان با سطوح سنی متفاوت و توانایی های گوناگون را به صورت هم زمان می دهد. تدریس معلمان در کلاس های چندپایه کمی دشوار است. معلم در این کلاس مانند سرپرست خانواده ای پرجمعیت به شمار می رود. تدریس در کلاس های چند پایه دارای مزایا و محدودیت هایی می باشد که از جمله مزایای آن این است که معلم می تواند در زمان تدریس از برخی از وسایل آموزشی برای همه پایه ها استفاده کند که در این صورت در وقت و هزینه آموزش صرفه جویی می گردد. همچنین در کلاس های چندپایه معلم می تواند دانش آموزانی را که در برخی دروس ضعیف هستند و عقب ماندگی دارند را در پایه پایین تر کلاس قرار دهد. از سوی دیگر برای تدریس در کلاس های چندپایه با محدودیت ها و مشکلاتی از قبیل کمبود نیروی انسانی، کمبود وقت، نامناسب بودن فضای آموزشی، کافی نبودن دستمزد معلمان، نبود بودجه کافی مدارس و ... مواجه هستیم که در ادامه پیشنهاداتی را برای رفع این مشکلات ارائه می دهیم.

پیشنهادهای

الف: پیشنهادات در سطح وزارتی

۱. اعمال مزایای ریالی خاص در حکم معلمان کلاس های چندپایه؛
۲. تدوین محتوای آموزشی مخصوص کلاس های چندپایه با توجه به اصول سوادآموزی تابعی بسیاری از کلاس های چند پایه در مناطق روستایی کم جمعیت و مستعد مهاجرت به شهر تشکیل می گردد. تجارب جوامع موفق نشان داده که چنانچه

محتوای آموزشی در راستای ارتقای مهارت های زندگی در شرایط خاص منطقه و آشنایی با حرفه های بومی تدوین و ارائه گردد هم با کاهش تمایل به مهاجرت جمعیت روستایی همراه است و هم اهداف آموزش و پرورش تحقق می یابد. لاوگراو، ترجمه سمیعی (۱۳۹۲) نیز معتقد است یکی از وظایف مدرسه روستایی این است که به کودکان بیاموزد به جای وابستگی به محیط بر آن چیره شوند. کودکان روستایی به این منظور باید تعلیمات بنیانی شایسته ای کسب کنند. منظور این نیست که تربیت کشاورزی بر آنها تحمیل شود، بلکه از کشاورزی باید برای تربیت آنها استفاده شود؛

۳. دو هفته کردن مدارس چند پایه با پرداخت حق الزحمه به معلم از یک طرف موجب افزایش تعامل و ارتباط عاطفی معلم با دانش آموزان و خانواده های آنها می شود و از طرف دیگر زمان بیشتری برای تدریس فراهم می آورد. این مورد امکان بیتوته معلم را نیز فراهم می کند؛

۴. تدوین ملاک های ارزیابی عملکرد معلمان چندپایه به صورت اختصاصی؛

۵. تخصیص اعتبارات خاص برای مدارس چندپایه در موافقت نامه های اعتباری.

(ب) پیشنهادات در سطح مناطق آموزشی

۱. تدارک و اجرای مستمر دوره های آموزش ضمن خدمت برای معلمان چندپایه؛

۲. تدارک جلسات مستمر هم اندیشی معلمان چندپایه در قالب گروه آموزشی چندپایه؛

۳. توجه اعتباری به کلاس های چندپایه و تجهیز این کلاس ها به نرم افزارها و سخت افزارهای آموزشی یکی از مهم ترین راهکارهای غلبه بر محدودیت زمان و تسهیل یادگیری در کلاس های چند پایه که مورد تأکید مصاحبه شوندگان قرار گرفته، استفاده از ابزارهای فناوری و نرم افزارهای آموزشی است. به علاوه، بسیاری از تحقیقات از جمله تحقیقات آرتورک و همکاران (۲۰۱۵) در ترکیه و پیری و شاهی (۱۳۹۵) در ایران نشان می دهند که استفاده از فناوری های جدید و ابزارهای چند رسانه ای می تواند با کاهش محدودیت های تدریس در کلاس های چندپایه افزایش اثر بخشی تدریس در این کلاس ها را تضمین نماید؛

۴. انتخاب راهبران آموزشی که علاوه بر تحصیلات مرتبط دانشگاهی دارای سوابق و تجارب موفق در تدریس کلاس های چندپایه و تک پایه باشند؛

۵. انتخاب معلمان بومی برای کلاس های چند پایه؛

۶. امکان تداوم خدمت معلمان علاقه مند و موفق کلاس های چند پایه در مدارس قبلی، بدون شرکت در سازماندهی سالانه؛

۷. تفویض اختیارات بیشتر به معلمان چند پایه در انتخاب ساعات تشکیل کلاس و طراحی و اجرای فعالیت های یادگیری خلاق و خارج از محیط کلاس؛

۸. حتی المقدور ترکیب کلاس های چند پایه مناطق همجوار به دو گروه متناسب سنی یا جنسی

(ج) پیشنهاداتی برای معلمان کلاس های چندپایه

۱. شناسایی و استفاده از امکانات و استعداد های بالقوه والدین از طریق تعامل مستمر و موثر با آنها؛

۲. استفاده حداکثری از ابزارهای فناوری در دسترس (گوشی همراه، تبلت و...) و ممکن الوصول؛

۳. استفاده از روش های مشارکتی و دستیار معلم متناسب با شرایط و محتوا؛
۴. ارتباط مستمر با سایر معلمان چند پایه به صورت جلسات هم اندیشی و ایجاد گروه های تخصصی در فضای مجازی؛
۵. استفاده حداکثری از موقعیت های واقعی زندگی دانش آموزان و علایق آنها در آموزش؛
۶. ایجاد امکان اسکان در محل خدمت برای معلمان؛
۷. استفاده از دانش آموزان به صورت گروهی در فعالیت های اقتصادی و کمک به خانواده ها و استفاده از این فضا برای تدریس (فیض اللهی، ۱۳۸۵).

منابع

- آقازاده، محرم و فضلی، رخساره (۱۳۸۴). راهنمای آموزشی در کلاس های چندپایه. تهران: نشر آبیژ.
- آقازاده، محرم و فضلی، رخساره (۱۳۸۹). راهنمای آموزشی در کلاس های چندپایه. تهران: نشر آبیژ.
- آقازاده، محرم (۱۳۹۳). راهنمای روش های نوین تدریس. چاپ هشتم، تهران: نشر آبیژ.
- ابراهیمی، سارا (۱۴۰۰). مرور نظام مند مطالعات کلاس های چندپایه. پژوهش در برنامه ریزی درسی، ۲(۴۴)، ۱۰۱-۱۳۱.
- بهمن نیا، سینا و محمودیان آذر، تورج (۱۳۹۶). شیوه اداره و مدیریت کلاس درسی چندپایه. مطالعات روان شناسی و علوم تربیتی، ۳(۲۱)، ۱۳۵-۱۴۴.
- حسینی، سید رامین و رستمی، مرضیه (۱۴۰۱). ضرورت راهنمایی و مشاوره در کلاس های چندپایه. سومین کنفرانس پژوهش های سازمان و مدیریت.
- رئوف رضایی، رضا (۱۳۶۸). برنامه ریزی، تدریس و اداره کلاس های چندپایه. دوره ی کاردانی تربیت معلم، تهران: انتشارات شرکت چاپ و نشر ایران.
- زندى، محمدعلی (۱۳۸۳). روش تدریس زبان فارسی در دوره ی دبستان. تهران: سمت.
- سلیمانی، نادر؛ حدادیان، احمد و و شهرابی، کاظم (۱۳۸۹). بررسی و مقایسه پیشرفت تحصیلی و مهارت های اجتماعی دانش آموزان کلاس های چندپایه و عادی در مدارس ابتدایی. فصلنامه رهبری و مدیریت آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد گرمسار، ۴(۴)، ۱۲۹-۱۴۴.
- شعبانی، حسن (۱۳۸۳). مهارت های آموزشی و پرورشی (روش ها و فنون تدریس). چاپ هجدهم، تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- صیامی، مسعود؛ سالاری، عاطفه؛ جاجنگی درمیان، زهرا؛ صیامی، رمضان؛ صیامی، محمود و زارع مقدم، علی (۱۳۹۴). فریاد بی صدا؛ دانش آموزان کلاس های چندپایه قربانی نقص های قانونی وزارت آموزش و پرورش. مجموعه مقالات همایش ملی آموزش ابتدایی.

- صمدیان، صمد (۱۳۸۵). شیوه اداره و تدریس در کلاس های چندپایه. تهران: نشر جمالی.
- عزیزی، نعمت الله و حسین پناهی، خلیل (۱۳۹۲). مقایسه پیشرفت تحصیلی دانش آموزان پایه دوم ابتدایی کلاس های چندپایه با دانش آموزان مدارس عادی در مهارت های زبان فارسی. فصلنامه علمی- پژوهشی دانشگاه شاهد، ۲۰(۳)، ۱۷۹-۱۹۴.
- فضلی، رخساره (۱۳۸۹). شش نکته کلیدی برای تدریس در کلاس های چندپایه. رشد آموزش ابتدایی، ۱۴(۱)، ۳۶-۳۷.
- فیض اللهی، محمد (۱۴۰۰). شرایط منحصربه فرد کلاس های چندپایه با توجه به دیدگاه معلمان. اولین کنفرانس بین المللی علوم تربیتی، روانشناسی، علوم ورزشی و تربیت بدنی.
- کریمی، محمدصادق و غفوری، خالد (۱۳۹۷). مزیت ها و محدودیت های کلاس های چندپایه بر اساس تجارب زیسته معلمان کلاس های چندپایه. فصلنامه توسعه حرفه ای معلم، ۳(۲)، ۵۹-۷۴.
- گرامیان، صدیقه و خسروی، هادی (۱۳۹۴). آموزش کلاس های چندپایه (رویکردها و روش ها). مجموعه مقالات همایش ملی آموزش ابتدایی.
- لاوگراو، ن.س (۱۳۹۲). معلمان چندپایه، کلاس های چندپایه (ترجمه احمد سمیعی). رشد معلم، شماره ۷، ۱۲-۱۶.
- مرادی، حافظ و بیگدلی، محمد (۱۳۹۵). مدیریت زمان در تدریس کلاس های چندپایه. زنجان: نشر آذرکک.
- متین، نعمت الله (۱۳۷۹). آموزش ابتدایی و کلاس های چندپایه. روزنامه ی نگاه، ۹(۱۵۷).
- نجفی، کیهان (۱۳۹۹). راهبردهای تدریس موثر در آموزش کلاس های چندپایه. رویکردهای پژوهشی در علوم اجتماعی، ۲۳(۲۲)، ۳۳-۲۳.
- Brown, B. (2010). Multigrade Teaching A Review of Issues, Trends and Practices Implications for Teacher Education in South Africa. South Africa: The Centre for Education Policy Development (CEPD) (Pty) Ltd Johannesburg, 58-22.
- Kucita, p; Kivunja, c; Maxwell, T. W & Kuyini, B. (2013). Bhutanese stakeholders' perceptions about multi-grade teaching as a strategy for achieving quality universal primary education. International Journal of Educational Development, 33, 206-212.
- Little, A. (2005) Multi-grade teaching - A review of research and practice – Education.
- Vincent, S. (1999). The multigrade classroom: A resource handbook for small rural schools. Oregon Northwest regional Educational laboratory.